

Enrique Morente, autopista infinita

Per Jordi Urpí

El 13 de desembre de 2010, ara fa quatre anys, coneixíem la notícia de la mort d'una de les veus més lliures que hagi tingut mai el flamenc. S'apagava la veu eterna d'Enrique Morente, que ens deixava una obra artística que, sens dubte, és la que més i millor ha sabut trencar les fronteres del gènere. No va ser mai el millor *cantaor*, però ningú no ha estat capaç de dur el flamenc més lluny que ell, en un viatge de la tradició a l'avantguarda, de la saviesa popular al cànon literari espanyol, que molts han seguit i han de seguir encara. L'edició fa uns mesos de *Morente* (Universal Music, 2013), disc doble que recull el darrer concert que l'artista va oferir a Barcelona (Gran Teatre del Liceu, 24 de setembre de 2010), ens serveix per recuperar quatre conceptes que ens permetran entendre la veritable dimensió del personatge.

Fonaments sòlids

Nascut el dia de Nadal de 1942 al barri de l'Albaicín, el primer aprenentatge flamenc d'Enrique Morente té dues etapes. D'inici, a la seva Granada natal i ja de ben petit, al voltant de les trobades familiars als carrers estrets on va créixer. Després, instal·lat a Madrid amb tot just 15 anys, al costat del *cantaor* Pepe de la Matrona (1887-1980), una veu històrica que, malgrat trobar-se lluny de l'estètica dominant de l'època (Fosforito, Manolo Caracol i Antonio Mairena marcaven la pauta), era un referent per als qui volien aprendre la tradició autèntica, gràcies al seu coneixement gairebé enciclopèdic dels diversos estils flamencs. Gat vell i pou de ciència, Pepe de la Matrona va saber entendre ràpidament que la vàlua d'Enrique Morente no es trobava en les seves capacitats per a l'afinació o en el seu registre vocal, sinó en la seva actitud davant l'art. I és que, ja des de l'inici, el nostre home va demostrar que no seria un *cantaor* com els altres.

La relació amb la poesia

Si bé els dos primers discos d'Enrique Morente (*Cante flamenco*, amb la guitarra de Félix de Utrera, i

Cantes antiguos del flamenco, amb la del mestre de mestres Niño Ricardo, ambdós publicats per Hispavox l'any 1967) són dos impecables exercicis d'estil clàssic, una de les constants de la carrera de Morente va ser la seva aproximació a la poesia: San Juan de la Cruz, Federico García Lorca, Miguel Hernández, Juan del Encina, Antonio i Manuel Machado, María Zambrano, Jorge Guillén, Fray Luis de León, Rafael Alberti... Noms imprescindibles de la literatura espanyola que Morente va ser capaç de traslladar al flamenc, en un treball que va significar, d'una banda, introduir noves lletres en un gènere molt connectat, com tots els estils d'arrel tradicional, a les paraules i els temes "de tota la vida", i, de l'altra, crear noves estructures melòdiques amb què encaixar uns textos de mètriques "poc flamenques".

Sempre endavant

Aquesta recerca continuada de nous límits va fer que Enrique Morente participés, des de final dels anys setanta, en un munt de projectes en què el flamenc jugava papers diversos. Amb el pianista Antonio Robledo va compartir un muntatge de *La Celestina*, amb la *bailaora* Susana Audeoud, i l'espectacle *Fantasia del cante jondo para voz flamenca y orquesta* (1986). Una altra experiència original va ser *El loco romántico* (1988), obra basada en *Don Quijote de la Mancha* i que va ser rebuda com un resum de la trajectòria del mestre de Granada. Dues altres referències d'aquest Morente inconformista són el treball amb l'Orquesta Chekara Andalusi de Tetuán (1983), una trobada entre músics flamencs i magrebins per crear una atmosfera comuna, i la col·laboració amb el cor búlgar de veus femenines Angelite (1990), una producció del Taller de Músics presentada en l'escenari de la catedral durant les corresponents festes de la Mercè.

Omega (I)

 Mirat en perspectiva, ara ens sembla que només la saviesa acumulada per Enrique Morente podia fer quadrar un projecte en què van coincidir el grup granadí de rock Lagartija Nick, gent del flamenc com Vicente Amigo, Tomatito o Cañizares, els poemes de Federico García Lorca i les cançons del canadenc Leonard Cohen. Però el cert és que l'edició d'*Omega* (El Europeo, 1996) no va ser un exercici senzill i, un cop publicat, va suposar una sacsejada en l'escena flamenca encara més espectacular que aquell moment en què Camarón de la Isla va compartir espai amb guitarres elèctriques. Lluny de la buida experimentació amb què a vegades ensopeguem, també dels camins convencionals que molts recorren per justificar segons quins canvis, *Omega* és art en majúscules, un d'aquells treballs que descobreix nous detalls en cada escolta (i gairebé n'han passat vint anys de l'edició). I que ha justificat un llibre (*Omega*, Lengua de Trapo, 2011) en què el periodista Bruno Galindo reconstrueix el naixement del disc, amb les opinions de més de cinquanta persones que el van viure intensament i amb la veu del mateix Enrique Morente, recollida poc abans de morir, com a fil principal i conductor.

Omega (II)

El llibre de Galindo ressegueix la història del projecte (el primer brot d'*Omega* és una trucada que Alberto Manzano, poeta, traductor i amic de Leonard Cohen va fer l'any 1991 a Enrique Morente per proposar-li de fer un disc de versions del canadenc en clau flamenca), re viu les inevitables tensions sorgides entre els nombrosos actors implicats en el projecte i també recull un bon grapat d'anècdotes. Una de les que millor defineix tot plegat és aquella que ens situa en una actuació de Morente en un cicle de flamenc. Sense avisar ningú es va presentar amb els nois de Lagartija Nick. Després d'una primera part "ortodoxa", van aparèixer de sobte els rockers a l'escenari i tots junts van descarregar *Omega*, que encara no es podia trobar a les botigues. La reacció de bona part del públic va ser molt irada: "¡Canta flamenco!", el van escridassar. La crítica purista no va ser més generosa: per a la més amable, *Omega* era només una provocació; les veus més enceses van pronosticar la mort artística de Morente en aquell mateix moment. Han passat els anys, dues dècades, i el temps, com sempre, ha situat cadascú al seu lloc. Al cim, Enrique Morente.